

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAVOD ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI U RIJECI
S PODRUČNOM JEDINICOM U PULI

I

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU ZAVODA ZA POVIJESNE
I DRUŠTVENE ZNANOSTI U ZAGREBU

Urednici
Akademik Ivan Cifrić
Akademik Petar Strčić

Priredili
Klementina Batina, Sanja Holjevac, Jakša Primorac

Znanstveni skup

**ETNOLOŠKE I FOLKLORISTIČKE
ZNANOSTI
U KVARNERSKOME PRIMORJU
I ISTRI U 19. I 20. STOLJEĆU**

Rijeka, 11. – 12. listopada 2013.

KNJIŽICA SAŽETAKA

Zagreb – Rijeka
listopad 2013.

Pokrovitelj:
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

Organizatori:
HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli
i
Odsjek za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu

Organizacijski odbor:
akademik Ivan CIFRIĆ – predsjednik,
voditelj *Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu;*
akademik Petar STRČIĆ, voditelj *Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli;*
dr. sc. Sanja HOLJEVAC, upraviteljica; Hana LENCOVIĆ, prof.
(tajnica Odbora) – *Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli;*
dr. sc. Jakša PRIMORAC, znanstveni suradnik; Klementina BATINA,
prof. (tajnica Odbora) – *Odsjek za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu;*
dr. sc. Tanja PERIĆ-POLONIJO, znanstvena savjetnica (vanjska suradnica *Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu)*

Znanstveni skup financijski su potpomogli:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske
Primorsko-goranska županija
Grad Rijeka
Istarska županija
Vinodolska općina
Turistička zajednica Grada Rijeke

UVODNO SLOVO

Znanstveni skup *Etnološke i folklorističke znanosti u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću* 11. i 12. listopada u Rijeci okuplja stručnjake iz etnologije i kulturne antropologije, sociologije, folkloristike, etnomuzikologije i etnokoreologije, kulturne povijesti, dijalektologije i drugih humanističkih i društvenih disciplina. Organizatori su skupa dvije znanstvenoistraživačke jedinice u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: *Odsjek za etnologiju* u Zagrebu, koji raspolaže bogatim etnografskim i folklornim gradivom s područja Istre i Kvarnerskoga primorja, i *Zavod za povijesne i društvene znanosti* u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli, koji predstavlja središnji znanstveni institut sjevernojadranskoga područja.

Raznovrsna etnološka, folkloristička i srodna istraživanja u Istri se i Kvarnerskome primorju odvijaju tijekom posljednjih triju i pol stoljeća, odnosno još od prvoga znatnijeg etnografskog opisa Johanna Weickharda Valvasora u drugoj polovici 17. stoljeća pa sve do suvremenih raznovrsnih kulturnoantropoloških i interdisciplinarnih istraživanja te interaktivnih projekata i izložbi. Etnologija, folkloristika, etnomuzikologija i druge srodne im discipline razvijale su se ondje intenzivno u 19. i 20. stoljeću, kontinuirano i sustavno prateći usporedne procese u Hrvatskoj i šire u Europi. Istodobno su živjele u kontekstu turbulentnih društvenih gibanja i različitih političkih i kulturnih ideologija na sjevernojadranskome području, a napose formiranja nacionalnih zajednica i borbe za ostvarenje projekata nacionalnih ujedinjenja u habsburškom, fašističkom i socijalističkom razdoblju u 19. i 20.

stoljeću, kao i u složenim prilikama u samostalnoj Hrvatskoj od 1990-ih naovamo.

Danas je područje Istre i Kvarnerskoga primorja u javnome i znanstvenome diskursu u Hrvatskoj često percipirano kao prostor specifičnih kulturnih i društvenih značajki, pa se u skladu s time oblikuju i suvremena etnološka, folkloristička i srodna im istraživanja. Znanstveni skup *Etnološke i folklorističke znanosti u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću* objedinjuje ne samo izlaganja s povijesnim predznakom već i predstavljanja mnogih suvremenih raznorodnih sociokulturnih istraživanja. Jedan je od osnovnih ciljeva skupa kroz suvremene teorijsko-metodološke pristupe iznijeti nove poglede na odabrana etnološka i srodna istraživanja u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću. Usto, mnoga se izlaganja bave tematikom baštine u sadašnjosti, napose u kontekstu kulturnih politika i turizma koji predstavlja jednu od osnovnih gospodarskih djelatnosti regije. U najnovijemu se razdoblju učestalo istražuju regionalni i lokalni identiteti Istre i Kvarnerskoga primorja, specifična multietničnost i interkulturalnost regije te materijalna i nematerijalna kulturna baština u sklopu procesa njezina zaštićivanja (posebice pod pokroviteljstvom UNESCO-a), pa dio izlaganja obuhvaća i te teme. Neka se izlaganja bave dinamikom gospodarskih procesa s refleksijom na lokalno stanovništvo. U sklopu folklorističke sesije razmatraju se pojedinačne teme iz područja usmene književnosti, tradicijske glazbe i plesa. Konačno, skup okuplja dijalektologe i socijalne lingviste koji će iznijeti zanimljive poglede na povijesni razvoj i sadašnje stanje lokalnih govora čakavskoga narječja u regiji.

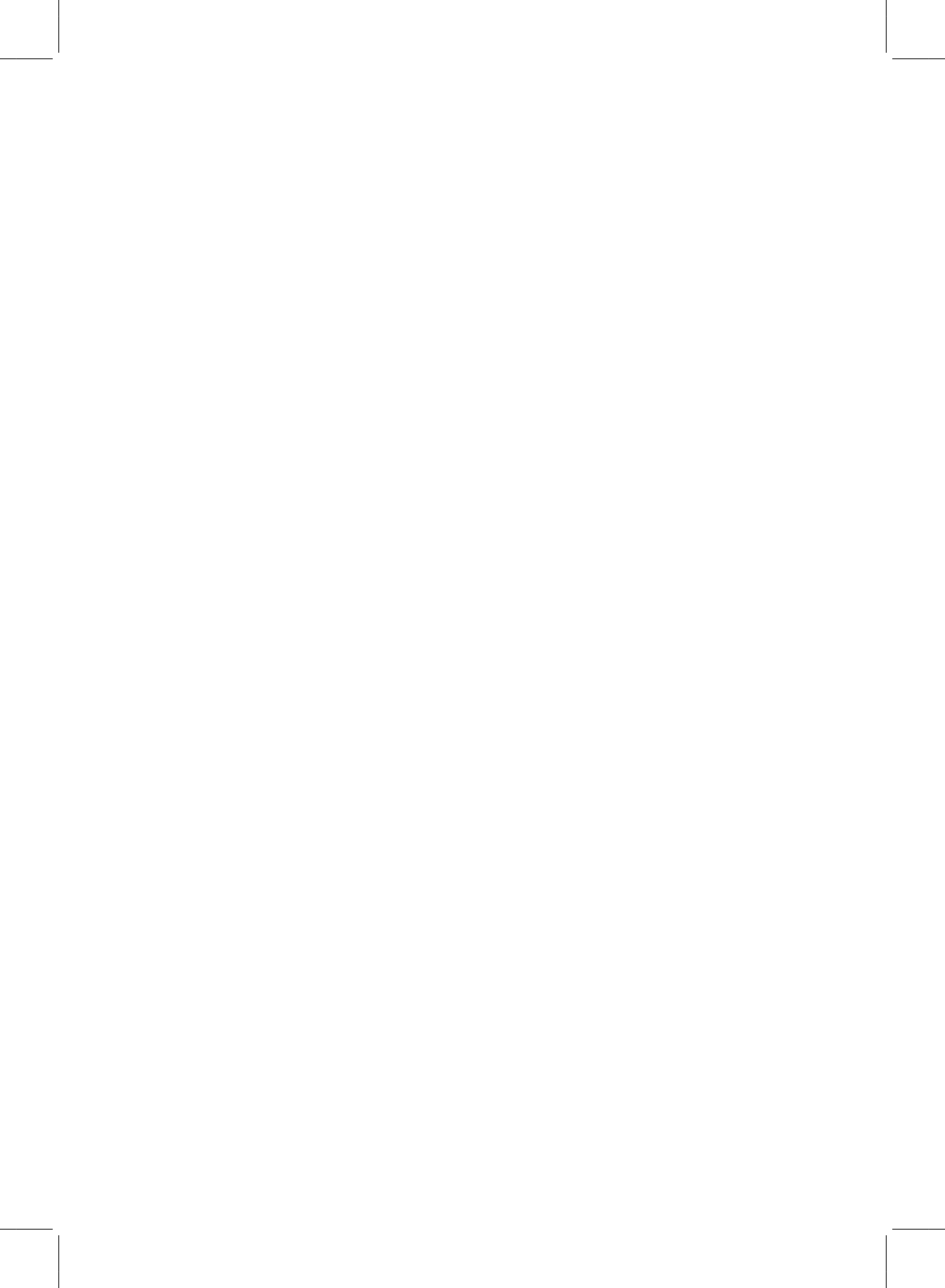
Vjerujemo da će raznolikost tema koje će biti predstavljene na skupu te istraživačkih pristupa uroditi plodnim raspravama.

Usto se nadamo da će istraživači na temelju izlaganja oblikovati znanstvene članke koje ćemo objaviti u zborniku radova.

Svima želimo ugodan boravak u Rijeci!

Organizacijski odbor

SAŽETCI IZLAGANJA

Dr. sc. Estela Banov, red. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Odsjek za kroatistiku
ebanov@ffri.hr; estela_banov@yahoo.com

TISKANI I RUKOPISNI ZAPISI PJESAMA IZ ZBIRKE STJEPANA ŽIŽE

Istra i kvarnerski otoci jedna su od hrvatskih regija u kojima su na prijelazu 19. i 20. stoljeća u razdoblju od četrdesetak godina tiskane dvije veće zbirke sabrane usmene poetske građe kao antologijski izbor iz više rukopisnih zbirki različitih sakupljača. Prva je zbirka tiskana u Trstu 1880. godine kao pretisak pjesama koje su od početka 1879. izlazile u podlisku poučnoga gospodarskog i političkog lista *Naša sloga* pod naslovom *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocih*. U kolovozu 1924. u Opatiji je tiskana zbirka pod naslovom *Istarske narodne pjesme*. Koncept i raspored pjesama u toj zbirci izravno se nadovezao na prethodno izdanje te su pjesme razvrstane na sljedeće skupine: Junačke, Ženske, Svatovske i napitnice, Dječje pjesme, Naricaljke te Nabožne i razne kolede, a unutar svake skupine javljaju se dvije grupe pjesma od kojih je prva, označena rimskim brojem I, pretisak iz prethodnoga izdanja, dok su pjesme označene rimskim brojem II preuzete iz novijih, još neobjavljenih rukopisnih izvora među kojima su bili najbrojniji zapisi Stjepana Žiže i Ernesta Jelušića.

Stjepan Žiža sabirao je usmenu poeziju u mjestima Istre i na kvarnerskim otocima te su rukopisni zapisi usmenih pjesama iz te zbirke koji nikada nisu bili tiskani vrlo brojni i zanimljivi. U radu će se analizirati tiskani i rukopisni zapisi iz Žižine zbirke u kontekstu teorijskih i idejnih polazišta onovremene folkloristike i filologije.

Dr. sc. Slaven Bertoša, red. prof. u trajnom zvanju
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za humanističke znanosti, Odsjek za povijest
sbertosa@unipu.hr

ETNOLOŠKE I FOLKLORISTIČKE TEME U KANDLEROVU LISTU "L'ISTRIA"

Pietro Kandler (Trst, 23. V. 1804. – Trst, 18. I. 1872.) bio je arheolog i povjesničar, rođen u obitelji škotskoga podrijetla (Chandler) koja se u XVIII. stoljeću iz Beča doselila u Trst. Osim u rodnome gradu, školovao se u Kopru, Padovi, Beču i Paviji, gdje je diplomirao pravo. Najviše se bavio prikupljanjem i objavljivanjem povijesne i druge građe o Trstu i Istri. Osim arheologije i povijesti, zanimali su ga zemljopis, jezikoslovlje, etnografija, statistika i meteorologija. Njegovom je zaslugom u Trstu stvorena intelektualna klima koja je sredinom XIX. stoljeća pogodovala naglom razvitku historiografije i opće kulture. Kandler je po Istri prikupljao podatke od mještana i potom ih uspoređivao s arhivskim vrelima. Između ostalog, autor je zbirke diplomatskih izvora ("Codice Diplomatico Istriano", 1846. – 1852.), kompendija raznovrsnih vrela za povijest Trsta i Istre ("Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale", 1855.) te monografija o povijesti Trsta ("Notizie storiche di Trieste e guida per la città", 1851.), Motovuna ("Notizie storiche di Montona", 1875.), Pule ("Notizie storiche di Pola", 1876.) i Pirana ("Pirano – monografia storica", 1879.), od kojih su posljednje tri tiskane posmrtno. Objavio je i srednjovjekovne statute Pule (1843.), Poreča (1846.), Trsta (1849.), Buja (1850.), Novigrada i Rovinja (1851.). Prije časopisa "La Provincia dell'Istria" (od 1867. do smrti), osnovao je, uređivao i izdavao tjednik "L'Istria" (1846. – 1852.). U listu je objavljeno niz članaka neposredno ili posredno vezanih za etnološke teme iz različitih perioda istarske prošlosti. Primjerice, izdvajaju se prilozi o grčkim naseobinama, Morlacima na Koparštini i Bužeštini,

etničkom opisu Istre, tj. narodima ili etničkim skupinama koji su u njoj živjeli (Kelti, Karni, Japidi, Goti, Huni, Langobardi, Avari, Slaveni), a posebna je pozornost posvećena Vlasima, Fućkima, Bežakima, Brkinima i Ćićima, potom istarskim seljacima i tradicijskoj hrvatskoj seoskoj općini te narodnoj straži u Gračišću. Zanimljivi su i članci o migracijskim vezama između Dalmacije i Istre, o istarskim dijalektima i govorima (posebice Trsta, Vodnjana, Novigrada, Milja, Pazina i Rovinja), o starim narodnim običajima, labinskom karnevalu, crkvenom pjevanju u Trstu, sajmu sv. Uršule u Koprju, uzgoju maslina i kozi kao istarskom simbolu.

Dr. sc. Sandi Blagonić, viši asistent
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
Područna jedinica u Puli
sandi.blagonic@gmail.com

ČISTI I ZAPUŠTENI, MUCAVCI I BEDACI : PISANA KULTURA I KOLEKTIVNI IDENTITETI HRVATSKE ETNIČKE KATEGORIJE U ISTRI

Autor daje prikaz kolektivnih identiteta hrvatske etničke kategorije u Istri nastalih u uvjetima predmoderne društvene strukture. S promjenama koje na europskom kontinentu započinju modernizacijom ti se identiteti, posebno u kontekstu pokretanja socijalne akcije, počinju mijenjati. Iako prvi zapisi o njima datiraju u sredinu 19. stoljeća, a nalazimo ih tijekom cijeloga 20. stoljeća, etnografi, etnolozi, geografi i povjesničari bavili su se Vlahima, Bezakima, Fučkima i drugim etničkim skupinama tek marginalno. Pisana je kultura za ove skupine, posebno tijekom 19. stoljeća, imala interes najčešće kada su bile uklopljene u ostvarivanje ideja i identiteta koji su premašivali vidokrug koji su pružali seoski *kampanili*. U tom je razdoblju bavljenje njima često, uz instrumentalizaciju, podrazumijevalo i njihovu egzotizaciju.

Akademik Ivan Cifrić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb;
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za sociologiju
icifric@ffzg.hr

ETNOLOŠKE ZNANOSTI U SOCIJALNO- POVIJESNOM KONTEKSTU

Govor o etnološkim znanostima nije govor o povijesti, o prošlosti, nego je povijesni govor o suvremenosti. Prošlost je dio suvremenosti, a etnologija suvremena znanost. Etnologija i folkloristika kao humanističke znanosti istražuju kulturnu baštinu naroda i time aspekte njegova kolektivnoga identiteta. Otudjenost čovjeka u suvremenom društvu potiče traženje odgovora na pitanja: tko sam ja, tko smo mi? Etnologija pomaže u traganju za tim odgovorima.

Etnološke i folklorističke znanosti nastale su u kontekstu formiranja nacije, nastanka novih društvenih (kapitalističkih) odnosa u selu i očuvanja tradicijske kulture kao aspekta nacionalnoga identiteta. U suvremenim procesima kulturne entropije i homogenizacije kultura značajna su znanstvena verifikacija povijesnih procesa kulturnih promjena. U kontekstu "glokalizacije" postaje dio pokreta "lokalizacije". Time pridonosi istraživanju i zaštiti kulturne raznolikosti, potiče svijest o vrijednosti prošlosti. Ulazak u EU pridonijet će osvješćivanju vrijednosti baštine, nacionalnoga identiteta i proaktivnoga odnosa prema baštini.

Kulturna baština označava kulturne granice nekoga prostora i kolektivno. U našoj kulturnoj baštini možemo razlikovati nacionalnu baštinu kao i kumulativnu kulturnu baštinu nastalu kao interakcija različitih kultura. Nacionalne baštine postale su predmet europskoga interesa i globalnoga interesa za zajedničku baštinu čovječanstva.

U izlaganju bit će riječi o prirodnoj i kulturnoj baštini, o nekim aspektima kao što su baština i tradicija, baština i identitet, baština i suverenitet, baština i susjedne kulture.

Matija Dronjić, dipl. etnolog

Etnografski muzej

Zagreb

matija@emz.hr

PREDAJNI KRAJOLIK VINODOLA IZMEĐU NARACIJA I KULTURNIH POLITIKA

Na temelju višegodišnjih terenskih istraživanja proznih oblika usmene književnosti na području Vinodolske općine kristalizirala se slika tzv. predajnog krajolika, odnosno prostora percipiranoga kroz usmenu predaju lokalnoga stanovništva. Ispitanici uz pojedina mjesta u svom zavičaju vežu određene onostrane, mistične konotacije te je istraživanjem evidentirano mnoštvo točaka o kojima se ispredaju najrazličitije priče o fantastičnim događajima čiji su akteri bića natprirodnih karakteristika tipična za lokalni folklor, poput *malika*, *vištica* i vila. Također, u pripovjedačkim tradicijama u velikoj su mjeri zastupljene i svetačke legende, usko lokalizirane te vezane uz razna sakralna zdanja, baš kao i čitav korpus predaja o zakopanom blagu koje je neki misteriozan narod davno pohranio pod zemlju u nadi da će ga jednoga dana tamo i zateći. Izlaganje donosi kraći pregled zabilježenih tekstova s naglaskom na tipološkoj analizi motivskih kompleksa, a u kontekstu kulturnih politika problematiziraju se mogućnosti implementacije rezultata takvih istraživanja u postojeće razvojne strategije bazirane na prezentaciji etnografske baštine.

Ivica Filipović, dipl. etnolog
Zavičajni muzej Stjepana Grubera
Županja
ivicafilipov@gmail.com

“AD TURRES” U SVJETLU OBLIKOVANJA CRIKVENIČKOGA KULTURNOG IDENTITETA

U radu će biti riječi o oblikovanju lokalnoga kulturnog identiteta grada Crikvenice u kojem se arheologija rabi kao referentna točka novoga razvoja i razmišljanja o budućnosti lokalne zajednice. Na primjeru Crikvenice pokazat će se kako je otkriće arheološkoga lokaliteta sa sačuvanim rimskim keramičarskim pećima u središtu grada dovelo do preispitivanja lokalnoga kulturnog identiteta i prilagodbe potrebama kulturnoga turizma. “Antički” identitet oblikovao se zadnjih skoro desetak godina i otkriće antičkoga lokaliteta potaknulo je 2008. godine rješavanje pitanja institucionalizacije sveukupne baštine, odnosno dugo očekivano osnivanje i otvaranje gradskoga muzeja. Na razini arheološke baštine planira se izgradnja arheološkoga parka, a na razini etnografske baštine osnivanje više manjih baštinskih ustanova u susjednim mjestima, primjerice u Jadranovu unutar sačuvane tunere muzej ribarstva, u Selcu etnokuća, u Dramlju prezentacija toša za preradu maslina, iako bi iste ostale pod jurisdikcijom muzeja u Crikvenici. Raspršivanje manjih baštinskih ustanova u budućnosti može ujednačiti kulturnu ponudu tih povezanih primorskih mjesta.

Dr. sc. Katja Hrobat Virloget, doc.

Univerza na Primorskem – Znanstveno raziskovalno središče Koper

Inštitut za dediščino Sredozemlja Piran, Slovenija

Katja.HrobatVirloget@zrs.upr.si

ŠOP KLJUČEV. SPOMINI NA SOBIVANJE PREBIVALSTVA NA OBALI V ČASU OBLIKOVANJA JUGOSLAVIJE

V predstavitvi bom analizirala spomine na sobivanje in migracije v severni Istri (na območju Slovenije) v času med in po drugi svetovni vojni. V tem času so Istro zaznamovale masovne migracije, večinoma italijansko govorečih Istranov, katerih glavni vzrok je bila priključitev konfliktne cone Jugoslaviji in uvedba novega, socialističnega sistema. Izpraznjene prostore so naseljevali ljudje iz različnih delov Jugoslavije, zaradi česar se vzpostavljajo novi odnosi med domačini in prišleki. Podobno kot identiteta se kolektivni spomin konstruira v nasprotovanju z drugimi spomini ali pa, da jih asimilira. Zato prihaja do konfliktnosti spominov, kar vključuje konfrontacijo različnih skupin za prevlado njihovega spomina in izbris alternativnih. Po eni strani sloni identiteta skupnosti na tragičnih spominih, na pojmu žrtve, po drugi strani pa bo zmagovalni (nacionalni) spomin te iste spomine negiral, reinterpretiral in cenzuriral, sklicujoč se ravno tako na pojem žrtve. Čeprav različne skupnosti živijo skupaj, se njihove paralelne zgodovine ne stikajo. Skupno jim je to, da živijo med materialnimi in nematerialnimi ostanki preteklih časov, med različnimi *lieux de mémoire* kot tudi *lieux d'amesie*. Pozaba namreč ni zgolj odsotnost spomina, temveč je cenzura, ki omogoča skupini izgradnjo pozitivne slike o sami sebi. Alternativni spomini na pritiske, sokrivdo, sovražnosti, stereotipizacijo Drugega ostajajo "tabu" teme zaradi nekompatibilnosti z nacionalnim kolektivnim spominom. Primer Istre je lahko vzorčni primer za razumevanje družbenih procesov po velikih političnih prelomnicah, po propadu multinacionalnih držav, širitvi nacionalizma, stereotipizaciji Drugega, priselitvi različnih družbenih skupin itd.

Dr. sc. Petra Kelemen, znanstvena suradnica
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
pkelemen@ffzg.hr

ETNOLOŠKA I KULTURNOANTROPOLOŠKA ISTRAŽIVANJA TURIZMA – PRIMJER VINODOLA I CRIKVENICE

U izlaganju se prikazuju mogućnosti etnološkoga i kulturnoantropološkoga istraživanja turizma. Antropologija turizma, koja je i u svjetskim okvirima kao istraživačko područje uspostavljena relativno kasno, u hrvatskoj etnologiji i kulturnoj antropologiji zamjetnije je prisutna tek u posljednje vrijeme. Izlaganjem se žele pokazati moguće teme i pristupi etnoloških i kulturnoantropoloških promišljanja turizma. Kao polazište za ova razmatranja poslužit će građa prikupljena terenskim istraživanjem u Vinodolu i Crikvenici, koja progovara o brojnim aspektima turističkoga razvoja ovoga područja – primjerice o smještaju gostiju, izradi suvenira i razglednica, angažmanu pojedinaca i institucija, odnosima turista i domaćega stanovništva, osmišljavanju turističkih projekata i sl. Na temelju tih podataka upozorit će se na važnost etnoloških i kulturnoantropoloških istraživanja turizma, koja u često prvenstveno ekonomski obojan govor o hrvatskome turizmu mogu unijeti nove poglede te time sliku turističkoga razvoja i njegova današnjega stanja učiniti potpunijom. Ujedno, jačim razvojem toga područja istraživanja etnologija i kulturna antropologija mogu postati vidljiviji akteri u javnome diskursu.

Mr. sc. Tanja Kocković Zaborski

Etnografski muzej Istre

Pazin

tanjakzaborski@gmail.com

PROUČAVANJE PREHRANE U ISTRI NA PRIMJERU ETNOLOŠKE ANALIZE TARTUFA KAO GASTRONOMSKOGA SIMBOLA REGIONALNOGA IDENTITETA

Prehrana je, kao jedan od elemenata tradicijske kulture, postala zanimljiva etnolozima krajem 19. stoljeća. S vremenom se različite vrste namirnica, njihovu pripremu i konzumaciju, počinje promatrati u kontekstu kulture pojedinoga kraja, pa je stoga postalo jasno da postoji velika raznolikost namirnica i načina njihove pripreme na relativno malenom prostoru kao što je to Hrvatska.

Mali je broj radova koji promatraju prehranu s kulturološkoga, povijesnoga ili društvenog aspekta. Stoga ću u tekstu navesti rezultate istraživanja u kojima sam istraživala i interpretirala fenomen prehrane kao dio kulturnoga identiteta Istre s gledišta etnološke i kulturnoantropološke znanosti. Poseban naglasak prilikom analize fenomena prehrane stavila sam na činjenicu da je plod i namirnica (tartuf) koja nije bila dio tradicijske prehrane ruralnoga stanovništva Istre u prvoj polovici 20. stoljeća, u novije vrijeme (od kraja 90-ih godina 20. stoljeća) postala simbolom regionalne gastronomske ponude. Posebno sam se osvrnula na konstrukciju specifičnoga istarskog identiteta (Banovac, 1998; Kalapoš, 2002; Orlić, 2008) koji sam promišljala kroz prehranu (Menell, Murcott, van Otterloo, 1998; James, 1997) i turističku gastronomsku ponudu (Orlić, 2004, 2009; Rihtman Augustin, 1970) u okviru kulturnoga turizma (Jelinčić, 2008). Naglasak sam stavila i na činjenicu da je današnja ponuda tradicijske prehrane u ruralnim turističkim gospodarstvima Istre 'izmišljena tradicija'

(Hobsbawm, 2006), koja je ubrzo ušla u nove putopise i kuharice kao neprijeporna činjenica identiteta. Uz navedeno, naznačit ću i moguće pravce u kojima će ići moja buduća istraživanja na temu odnosa prehrane i turizma (posebice ruralnoga).

Damir Krenenić, dipl. etnolog i muzikolog

Katedra Čakavskog sabora Kornić

Kornić, otok Krk

hkd.bradica@gmail.com

OD KOSIRIĆA DO MUZEJA

Selo Kornić na otoku Krku u očima "drugih" bilo je poznato po prilično žestokim ljudima, koji će rado izazvati tuču na "feštama" i pri tome će rabiti *kosirić*, koji nose i na zabave. Želeći u selu stvoriti nešto pozitivno, što će okupiti mlade ljude, pokrenuli smo 1993. Ljetnu školu glagoljice. U školu su dolazili i studenti etnologije, obavljajući i etnografska istraživanja. Nakon nekoliko godina njezina rada, oni koji nisu pohađali školu bili su izdvojeni iz svih događaja u selu. Pokret obnove sopnje na Krku, koji je pokrenulo Udruženje sopaca otoka Krka, iznjedrio je na Korniću šest parova mladih sopaca. To je bila jezgra za osnivanje folklorne družine, obnovu *korničarskoga tanca* i nošnje. Uz folklor je vezano i stvaranje seoskoga grba i zastave, jačanje župno-seoskoga glasila *Tikvice svetoga Jakova*, postavljanje na ulazu u selo tabele s grbom i dvopismenim natpisom, obnova *kolejana*, održavanje *Prve nedilje od maja* i *Fešte od presnaca*. Uslijedilo je objavljivanje knjige o nošnji, izrada idejnoga plana proširenja korničarskoga groblja, prikupljanje etnografskih predmeta, obnova svirke na tamburi dvožici, početak obnove crkvice svetoga Dunata, osnivanje *Čitaonice Frankopan*, postavljanje izložaba o nošnjama i grobljima otoka i traženje kuće za smještaj etnografske zbirke, otvorene 2007. u staroj kamenoj kući. Osnovana je *Katedra Čakavskog sabora Kornić*, koja je pokrenula školu mozaika i škole glagoljice u raznim mjestima na Krku i drugdje, stvaranje *Planoteke Krčke biskupije*, istraživanje nošnji na Krku, izradu jurjevskih *njakara*, dala primjedbe na urbanističke planove, organizirala radionicu filcanja vune i druge programe. Od mjesta u kojem se ništa (pozitivno) nije događalo, Kornić je postao poznat po folkloru, glagoljici, mozaiku, muzeju. Stvoren je novi identitet Kornića.

Mr. sc. Branko Kukurin, stručni suradnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
kukifoto@yahoo.com

ŽEJANSKO STAROVLAŠKO TRADICIJSKO NASLJEĐE U SLOVENSKO-HRVATSKOM OKRUŽENJU

Žejane, naselje na krajnjem sjeverozapadu Općine Matulji prema slovenskoj granici i granici s Istarskom županijom, sa svojim stanovništvom koje je vlašškoga podrijetla u povijesti, je izazivalo ponajviše pažnju rumunjskih lingvista zbog jezičnih veza s rumunjskim jezikom te nekoliko hrvatskih romanista. Ozbiljnije proučavanje tradicijskoga nasljeđa Žejanaca, posebno pokladnih običaja, počelo je sedamdesetih godina prošloga stoljeća u sklopu projekta o zvončarima koji je vodila etnologinja Beata Gothardy Pavlovski iz ondašnjega Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Rijeci. Autor ovoga rada obavio je do 80-ih godina detaljno terensko istraživanje i žejanskoga kraja s bogatim audio i fotomaterijalima. Dio tih materijala poslužio je kao građa za magistarsku radnju istoga autora *Usmeni narodni teatar na tlu Istre i Hrvatskog primorja*. Zasada se ne zna gdje je pohranjena sva opisana građa koja je bila predana u ondašnji riječki Zavod za zaštitu spomenika kulture. Posljednjih godina Žejane su pobudile ponovno interes istraživača iz Zavoda za kulturu vojvođanskih Rumuna iz Zrenjanina te istraživača iz Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli, koji su na nekoliko međunarodnih kongresa izlagali rezultate svojih istraživanja.

Žejansko tradicijsko nasljeđe posebno je zanimljivo zbog svo- ga hrvatskog i slovenskog okruženja, u kojem su Žejanci uspjeli zadržati mnogo izvornoga folklornog, u najvišem smislu riječi, bogatstva iz svoje vlaške prapostojbine, a istovremeno uspješno se uklopivši u svoje novo slavensko okruženje.

Sanja Lončar, asistentica
dr. sc. Petra Kelemen, znanstvena suradnica
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
sloncar@ffzg.hr
pkelemen@ffzg.hr

ISTRAŽIVANJA ZIDARSTVA I KLESARSTVA U KVARNERSKOM PRIMORJU – TEMATSKI, PROSTORNI I VREMENSKI OKVIR

Na temelju rezultata terenskih istraživanja u Vinodolu i Crikvenici koja su u fokusu imala zidarstvo i klesarstvo u drugoj polovici 19. i u 20. stoljeću, ovim izlaganjem želimo upozoriti na prednosti primjene etnoloških i kulturnoantropoloških pristupa istraživanju, na kompleksnost i širinu ove teme te na mogućnosti daljnjih istraživanja i njihova iskorištavanja u osmišljavanju kvalitetne turističke ponude.

Primjena etnoloških i kulturnoantropoloških pristupa istraživanju pokazala se iznimno važnom i korisnom. Direktni kontakt s lokalnim stanovnicima omogućio je prikupljanje bogate građe: iz prve ruke zabilježena su svjedočanstva o osobama koje su bile uključene u građevinske projekte na području Kvarnerskoga primorja te ostalih područja Hrvatske i drugih zemalja (npr. gradnja stambenih zgrada u Beču i Budimpešti, stadiona u Montevideu, Sueskoga kanala), a dobiven je i uvid u vrijedne originalne dokumente, fotografije i pisma u vlasništvu vinodolskih i crikveničkih obitelji. Time je rasvijetljen ovaj aspekt životne svakodnevice koji, unatoč tome što je zidarstvo i klesarstvo uvelike obilježilo ovo područje, nije bio značajnije zastupljen u stručnoj i znanstvenoj literaturi.

Već se tijekom rada na terenu te pri obradi i interpretaciji građe pokazalo nužnim nastaviti istraživanje zidarstva i klesarstva te ga proširiti tematski, prostorno i vremenski. Naime, iz ove su teme proizašla brojna druga, s njome usko povezana, istraživačka pitanja – primjerice obiteljski i društveni život, položaj žena,

migracijski putovi, obrti i naukovanje, organizacija poljoprivredne proizvodnje i dr. Također, pokazalo se potrebnim temu proširiti prostorno na područje Kvarnerskoga primorja te razmisliti o mogućnostima istraživanja veza s drugim regijama u Hrvatskoj, bivšoj Jugoslaviji te područjima Europe, Bliskoga istoka, Amerike, Afrike i Australije u koja su zidari i klesari odlazili. Samim time istraživanje je potrebno i vremenski proširiti na suvremenost te obuhvatiti različite pojave iz područja građevinarstva (npr. revitalizacije i obnove građevina u turističke svrhe i sl.). Takvim pristupom dobili bi se vrijedni komparativni uvidi i zahvatile promjene tijekom dužega vremenskog razdoblja. Na temelju predloženoga tematskog, prostornog i vremenskog istraživačkoga okvira, ovo izlaganje želi biti poticaj i za promišljanje o ostalim mogućim pravcima budućih istraživanja.

Dr. sc. Andrea Matošević, doc.
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma,
Odjel za studij na talijanskom jeziku
andrea.matoševic@gmail.com

ČOVJEK JE NAJVREDNIJI KAPITAL. O ORGANIZACIJI RADA U RAŠKIM UGLJENOKOPIMA 1930-IH I 1940-IH

Oprečni ideološki sustavi, fašizam i socijalizam, koji su 30-ih i 40-ih godina 20. st. obilježili i život u Istri, u utrku za izgradnju kretali su mahom s pozicije tehnološkoga manjka, koji su radnici kao izrazito vrijedan kapital imali nadomjestiti. Raški su ugljenokopi u godinama "gladnim ugljena" za oba sustava predstavljali značajan izvor "crnog zlata", primarnoga energenta industrijskog imperativa, pa će podzemni radnici posebnim intenzitetom biti poticani na čim višu produktivnost u utrobi zemlje. *Bedaux sustav* i udarništvo dva su koncepta, pristupa i, u konačnici, filozofije rada, karakteristični za talijanski *ventennio*, odnosno rani, poratni, socijalizam čiji su vrlo slični "inovativni" tehnički aspekti morali osigurati eksponencijalno povišenje iskopane rudače. Unatoč očitim tehničkim bliskostima obavljanja samoga rada, radnici se kroz dva sustava u potpunosti različito artikuliraju – kod talijanskoga, riječju Antonija Gramscija, oni su puke "izdresirane gorile" lišene uzročno-posljedičnoga razumijevanja vlastita rada, dok su socijalistički udarnici slavljени i proklamirani "novom inteligencijom" – vjesnicima sretnije budućnosti. Raški je bazen ugljenokopa u oba slučaja igrao važnu ulogu.

Duga Mavrinc, mag. etnologije i kulturne antropologije

Etnografski muzej Istre

Pazin

dugamav@yahoo.it

ZNAČENJE I ULOGA KUĆA U STRUKTURIRANJU ODNOSA UNUTAR ZAJEDNICE TIJEKOM XX. STOLJEĆA NA PRIMJERU DANAŠNJE OPĆINE VIŠKOVO

U mnogim etnološkim i antropološkim istraživanjima kući se pristupalo kao tematici od sekundarnoga značaja, svojevrsnoj pozadinskoj kulisi značajnijim istraživačkim temama poput obitelji, srodstva i rodnih odnosa. Na primjeru istraživanja uloge i značenja kuća u Viškovu želi se upozoriti na važnost analize kuće, kao predmeta materijalne kulture, u razumijevanju višestrukih društvenih i kulturnih promjena koje su obilježile ovu zajednicu u dvadesetom stoljeću. Dakako, bivajući svjedocima fenomena retradicionalizacije društva, moramo se posvetiti istraživanju oblika koje taj fenomen poprima. U tom smislu nužno je posvetiti se analizi privatnoga kućnog prostora, sinonimu kakve-takve socijalne sigurnosti i zaštite, te proučiti kojim se predmetima pojedinci okružuju, što čini njihovu materijalnu kulturu unutar "četiri zida" te do koje se mjere i na koji način biografija pojedinaca i njihovih obitelji isprepliće s biografijom kuće ili stambenoga prostora. Međutim, ovim izlaganjem želi se upozoriti na važnu ulogu kuća u strukturiranju odnosa unutar same zajednice na području Viškova. Njihov izgled i lokalitet jasno su komunikacijsko sredstvo, i za same stanare kuća i za širu zajednicu – susjede prolaznike i sve one koji tu istu kuću promatraju, opisuju, hvale ili kritiziraju. U tom smislu kuće "odrađuju društveni i kulturni posao" i u ime lokalnoga i u ime pridošloga stanovništva. One ne samo da su statusni simboli nego i markeri identiteta, sredstvo komunikacije te pokazatelji lokalnih odno-

sa moći, koje same aktivno stvaraju, reflektiraju ili reproduciraju. Stoga, zabilježiti i interpretirati naracije, diskurse, kodove i simbole putem kojih se kuće pozicioniraju unutar specifičnoga društvenog konteksta od primarnoga je značaja u istraživanju i razumijevanju zajednice.

Dr. sc. Irena Miloš, znanstvena suradnica
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
Odjel za hrvatski standardni jezik
idrpic@ihjj.hr

JEZIČNA VIŠESLOJNOST ETNOGRAFSKIH ZAPISA U 19. I 20. STOLJEĆU S POSEBNIM OSVRTOM NA BOLJUN

U radu se sintetiziraju standardološka i dijalektološka načela u jezičnim opisima etnografske građe, odnosno u opisima narodnoga života i običaja potkraj 19. i u 20. stoljeću. I sam je jezik jedno od pitanja skupljača narodne građe, a njegovom se analizom u prvome redu na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini razgraničuje nekoliko slojeva na koje utječu (pred)standardizacijske jezične i grafijske prakse te dijalekt, to jest narodni govor određenoga kraja koji bilježi zapisivač, skupljač narodne građe, prema govoru kazivača na terenu i vlastitim spoznajama. Donose se primjeri iz čakavske građe boljunske kraja koju je Frane Novljan započeo skupljati na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće prema naputcima Antuna Radića.

Dr. sc. Lidija Nikočević

Etnografski muzej Istre

Pazin

lidija@emi.hr

OD "LABORATORIJA NARODA" DO KONSTRUKCIJE IDENTITETA: OSVRT NA IDEOLOŠKE OKVIRE ETNOGRAFSKIH I ETNOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA U ISTRI

U ovom prilogu riječ je o pregledu načina gledanja na istarsku (tradicijsku) kulturu tijekom 20. stoljeća. Iako su analizirani u prvom redu ideološki okviri unutar kojih se uočavala, opisivala i prezentirala istarska kultura, metodološki postupci i pristupi također su uključeni u analizu. Rad predstavlja aktivnost austrijskih etnografa i etnologa, uglavnom pod utjecajem evolucionističkih ideja, koji su najčešće u istarskoj multikulturalnosti nalazili alibi za opravdanost koncepcije vlastite višenacionalne monarhije. Analizira i relativno oskudne aktivnosti na temu etnografije i etnologije između dva rata (dok je Istra bila dijelom Italije), koje su se uglavnom svodile na smotre i na malobrojne povremene izložbe. Nakon 2. svjetskog rata predmet analize su jugoslavenske aktivnosti u domeni "narodne" kulture kao jamca slavenstva i rustikalnosti kulture Istre. Konačno, tekst se dotiče naglašavanja istarskoga regionalnog identiteta te oblika i stručnih aktivnosti koje su proizlazile iz toga ideološkog određenja ili ga pak razlagale.

Dr. sc. Ivona Orlić
Etnografski muzej Istre
Pazin
ivona@emi.hr

ETNOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA PODRUČJU ISTRE U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA (ANALIZA RADA RANIERIJA MARIJA COSSARA)

Ovom je radu cilj prikazati i sistematizirati etnografski, folkloristički i etnološki rad Ranierija Marija Cossara koji je vezan prvenstveno uz hrvatski dio Istre.

Ranieri Mario Cossar rodio se 1884. godine u Gorici. Već od rane mladosti pokazivao je interes za povijesna istraživanja. Objavljivati je započeo 1902. godine, a do svoje smrti objavio je više od 500 bibliografskih jedinica, najviše, njih 240, iz područja folkloristike. Iako je studirao i završio studij figurativne umjetnosti u Veneciji, njegova su strast bila povijesna istraživanja. Cossarov znanstveni interes vrlo je velik i, osim same povijesti i povijesti umjetnosti, obuhvaća i filologiju, etnografiju, folkloristiku. Osniivač je Gradskog muzeja za umjetnost i povijest u Poreču, koji je svečano otvoren 1926. godine. Nakon obnašanja funkcije ravnatelja u porečkome muzeju, odlazi u Goricu, a nakon toga u Trst gdje je umro 1963. godine. Dok je pisao, i prikupljao građu na području Poreštine i Istre, Poreč je poput većega dijela Istre pripadao fašističkoj Italiji. Cossar je unatoč politici asimilacije promatrao, bilježio, prikupljao i interpretirao elemente narodnoga života istarskoga čovjeka. Približavao mu se upoznavajući istarske običaje, nošnju, nakit, pjesme, legende, praznovjerje, obrede, vjerovanja...

Zahvaljujući Cossarovu radu na narodnoj baštini Istre, danas možemo reinterpretirati njegov rad i upoznati tradicijsku kulturu Istre s početka 20. stoljeća. Za potrebe ovoga rada analizirat ćemo nekoliko Cossarovih članaka posvećenih istarskoj narodnoj kulturi.

Dr. sc. Tanja Perić-Polonijo, znanstvena savjetnica u miru
Institut za etnologiju i folkloristiku
Zagreb
tanjapepo@gmail.com; tpp@ief.hr

KRITIČKA IZDANJA ETNOLOŠKO- FOLKLORISTIČKIH MONOGRAFIJA ISTRE I KVARNERSKOGA PRIMORJA – UPORIŠTA NOVIM ISTRAŽIVANJIMA

U radu se predstavljaju kritička izdanja etnološko-folklorističkih monografija *Antuna Petrisa, Ivana Žica, Ive Jardasa, Jakova Volčića, Stjepana Žiže, Frana Novljana* i *Jakova Mikca* kojima je autorica ovoga teksta bila urednica i/ili priređivačica u razdoblju od 1988. godine do danas. Komparativnom metodom upućuje se na današnju vrijednost njihove građe, na sličnosti i razlike u obradi građe, na i danas aktualna pitanja koja otvaraju moderna kritička izdanja. Uspoređuju se podaci, traže varijante, rješavaju jezične dvojbe i upućuje na ključne točke u svakoj monografiji koje su i danas veoma važne za upoznavanje dragocjenoga korpusa folklorističke i etnološke građe i njihova konteksta iz vremena prve polovice 19. stoljeća do danas. Prezentirajući u cjelini spomenute monografije, nastoji se pokazati da je i etnološka i folkloristička građa od lokaliteta do lokaliteta raznolika, ali preko lokalnih elemenata i raznolikosti ona pokazuje i karakteristike drugih bližih i daljih susjedstva, miješaju se u njoj vrlo stari i znatno mlađi slojevi, npr. čakavština Istre i Hrvatskoga primorja s utjecajima iz Dalmacije i širega Mediterana. Stapaju se i pretapaju utjecaji, nova se motivika ili iskustvo unosi u staru/o, strani se motivi ili postupci u svakodnevnom životu na nekim mjestima lokaliziraju, neki su npr. folkloristički primjeri varijante na daleko poznatih i zabilježenih pjesama, bajki, predaja itd., ali u komparativnom pristupu pokazuje se da je uglavnom sva građa u monografijama dio širega korpusa građe (i etnološke i folklori-

stičke), npr. i otoka Krka i u varijantama vezanim i za Primorje i Istru. Sve su to odlike i drugih zbirki koje su obrađivane u hrvatskoj etnologiji i folkloristici. Stoga navedene monografije u svojim kritičkim izdanjima otkrivaju akademskoj i široj kulturnoj javnosti dosad skrivene korpuse građe i postaju izvorištem za daljnja, prije svega etnološka, folkloristička, socio-kulturno antropološka istraživanja, zatim u primjeni u obrazovanju na svim razinama te posebno u zavičajnoj nastavi i kulturnom turizmu sa svim njegovim izvedenicama. Moderni pristupi takvim zaokruženim cjelinama smatraju spomenutu raznolikost vrlinom svake pojedinačne zbirke koja omogućuje komparativne analize u sinkronijskom i dijakronijskom slijedu te komunikaciju vremena prošlog u vremenu sadašnjem.

Dr. sc. Dolores Petričić
Strukovna škola Eugena Kumičića
Rovinj

EMIGRANTSKI LIST "ISTRA" (1929. – 1940.): ISTRA TIJEKOM MEĐURAČA (1929. – 1940.)

U izlaganju je riječ o emigrantskome listu "Istra", koji je izlazio u Zagrebu u razdoblju od 1929. do 1940. godine. Naglasak je na prikazu međuraća u Istri i Hrvatskome primorju, i to tijekom godina izlazenja spomenutoga lista. Taj je emigrantski list svojim novinskim, književnim, političkim, kulturnim i gospodarskim tekstovima upozoravao na polivalentne probleme Hrvata i Slovenaca u Istri i Primorju pod fašističkom vlašću. Tekstovi nisu razotkrivali brutalnosti fašističke vlasti samo u tim krajevima, nego i izvan njih, te su stoga dragocjen prilog oslikavanju društveno-političkih, gospodarskih i kulturnih prilika u Europi između dvaju svjetskih ratova, a ukazivali su i na odjeke fašizma te reakcije na nj u Sjevernoj te u Južnoj Americi.

Izlaganje se temelji na nekima od reprezentativnih društveno-političkih, gospodarskih, kulturnih, ali i književnih tekstova, objavljenih u emigrantskome listu "Istra" između 1929. i 1940. godine, koji su svojedobno odlično prikazali život u Istri i Europi međuratnoga doba, a pozornost će se usredotočiti i na neke od reprezentativnih tekstova Mije Mirkovića (Mate Balote), glasovitoga istarskoga i hrvatskoga pjesnika, književnika i znanstvenika, koji je prve svoje pjesme objavio upravo na stranicama toga lista, a u svome feljtonu (podlistku) *Istra se mijenja*, potpisanome pseudonimom Miho Krvavac, a tiskanome tijekom 1937. i 1938. godine, upozorio na običaje, mentalitet, probleme odnarođivanja te niz drugih problema u Istri tijekom međuraća.

Dr. sc. Tihana Petrović Leš, izv. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
tples@ffzg.hr, tihana.petrovic-les@hi.t-com.hr

SUVENIRI U TURISTIČKOJ PONUDI CRIKVENICE I VINODOLSKE OPĆINE

Crikvenica je kao poznato turističko odredište od 19. stoljeća imala svoju suvenirsku ponudu, koja se ovisno o društvenom i ekonomskom kontekstu mijenjala, a svako je vremensko razdoblje i suvenirima ispisivalo svoje identitete: lokalne, regionalne, nacionalne. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova suvenirska je ponuda bila posebice raznolika i istraživački interesantna. Pitanje suvenira i dalje ostaje jedno od gorućih pitanja usprkos brojnim i dugotrajnim nastojanjima različitih institucija na svim razinama društva od devedesetih godina 20. stoljeća. U ovom izlaganju fokus je na analizi suvenirske ponude u razdoblju od 2009. do 2013. u Crikvenici i Vinodolskoj općini. Suvenirska ponuda obuhvaća široki spektar ponude, koja se može podijeliti prema različitim kriterijima. Posebna pozornost usmjerena je prema dvjema grupama suvenira: prehrambenim proizvodima i zlatarskim predmetima te različitim pitanjima koja se uz te dvije suvenirske grupe mogu postaviti.

Dr. sc. Jakša Primorac, znanstveni suradnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
Odsjek za etnologiju
jakoprimerac@net.hr

PUČKO GLAGOLJAŠKO PJEVANJE U KVARNERSKOM PRIMORJU I ISTRI NEKAD I DANAS

Pučko glagoljaško pjevanje Kvarnerskoga primorja i Istre jedinstvena je glazbena i kulturna pojava. U prošlosti je obuhvaćalo zasebne mikroregionalne stilove: 1. Istre; 2. obalnoga pojasa od Učke do Velebitskoga podgorja; 3. Krka; 4. drugih kvarnerskih otoka. Istraživači u 19. i 20. stoljeću bili su fascinirani jednako njegovom glazbenom osobitošću kao i izvođenjem rimokatoličke liturgije na staroslavenskom jeziku iz drevnih glagoljskih knjiga te neposrednom višeznačnom povezanošću toga pjevanja s tisućljetnom baštinom hrvatskoga glagoljaštva. Pod vodstvom akademika Vinka Žganca, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Staroslavenskoga instituta, od 1950-ih do 1970-ih snimljen je dio ovdašnje pučke glagoljaške vokalne tradicije.

Zbog modernizacijskih procesa u drugoj polovici 20. stoljeća, pučko glagoljaško pjevanje u Kvarnerskom primorju i Istri uglavnom je u potpunosti iščezlo iz žive izvođačke prakse. Današnje mogućnosti za njegovu obnovu su minimalne. Glazbeni stil tijesnih intervala kojemu pripada znatan dio glagoljaških napjeva vrlo je težak za učenje mladim pjevačima. Gotovo da nema mogućnosti za neposrednu oralnu transmisiju jer su umrli vrsni pjevači koji su do liturgijske reforme 1960-ih izvodili glagoljaške napjeve, a snimke iz druge polovice 20. stoljeća tek fragmentarno oslikavaju cjelinu baštine. Konačno, među kulturnim i duhovnim djelatnicima u lokalnim zajednicama danas ne postoji snažan poriv za obnovom pjevačke tradicije. Možemo stoga slobodno ustvrditi da je nekoć čuveno pučko glagoljaško pjevanje

Kvarnerskoga primorja i Istre, jednako kao i njegov svjetovni pandan *kanat*, danas uglavnom mrtva tradicija i da je možda za-
uvijek nestao jedan iznimno vrijedan izričaj hrvatske nemateri-
jalne baštine.

Dr. sc. Mojca Ravnik, znanstvena svajetnica u miru
Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Inštitut za slovensko narodopisje, Ljubljana, Slovenija
mojcara@zrc-sazu.si

KRATEK PREGLED MOJEGA ETNOLOŠKEGA DELA V ISTRI

V prispevku želim prikazati svoje etnološko delo v Istri od zgodnjih osemdesetih let 20. do prvih let 21. stoletja. Od leta 1983 do 1988 sem bila zaposlena na Medobčinskem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran (danes Zavod R Slovenije za varstvo kulturne dediščine OE Piran). Za konservatorske naloge sem preučevala vaško stavbno in naselbinsko dediščino v občinah Koper, Izola in Piran in problematiko njenega varovanja. Dokumentacija, ki sem jo zbrala za izdelavo strokovnih podlag za razglasitev posameznih nepremičnih spomenikov, npr. Prkičeve hiše v Podpeči in krajinskih parkov, npr. Krajinskih parkov Strunjan in Sečoveljske soline z rezervatom za Muzej solinarstva (v sodelovanju z etnologinjo Zoro Žagar iz Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" v Piranu) je shranjena na piranskem zavodu in v muzeju in nudi nadaljnjim etnološkim raziskavam vpogled v stanje, ki se je medtem že temeljito spremenilo. Leta 1984 sva z Zoro Žagar in v sodelovanju s Slovenskim in Hrvatskim etnološkim društvom organizirali Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije v Portorožu. Pozneje sem kot raziskovalka Inštituta za slovensko narodopisje Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (ISN) v Istri preučevala družino in sorodstvo (monografija Bratje, sestre, strniči, zermani, 1996) in letne šege, npr. praznovanje Sv. Štefana v Zanimgradu. S sodelavcem dr. Naškom Križnarjem sva posnela več enot video dokumentacije. Gradivo terenskih raziskav (foto in video dokumentacija, audio posnetki in prepisi) je shranjeno v arhivu ISN.

Tihomira Stepinac Fabijanić, prof., stručna suradnica

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
tihana.fabijanic@post.t-com.hr

REVITALIZACIJSKI PROCESI U MALIM GRADOVIMA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

U doba globalizacije, gospodarske krize, tranzicijskih i inih društvenih tenzija, istraživati i raspravljati o tradicijskim vrijednostima čini se izvan trendova i izvan interesa društva, pa i onda kada se spominju razvojni planovi, budući projekti i potreba novih ulaganja. Obično se tradicija spominje u kontekstu folklornih priredbi, turističkih promidžbi i sjetnih podsjećanja na prošla vremena; pa ipak, upravo na tradiciji i kulturnom nasljeđu počiva mogućnost obnove pojedine lokalne zajednice, pogotovo kada se radi o ruralnoj ili maloj urbanoj sredini. Turistička djelatnost pokrenula je neke razvojne i obnoviteljske tijekomove u smjeru očuvanja baštine, posebno graditeljske, ali i uporabu nekih lokalnih vrijednosti i tradicija u svrhu ponude na turističkom tržištu. To je u mnogim malim gradovima rezultiralo upitnim uspjehom, osobito u priobalju – s jedne strane izvanjski je izgled obnovljen i uređen, ali je došlo do bitne promjene na kulturološkom, društvenom (sezonski život) i tradicijskom planu (tradicija postaje roba i 'predstava').

U ovom radu baviti ćemo se pitanjem revitalizacije u nekoliko malih gradova u Primorsko-goranskoj županiji: Mošćenicama, Lovranu, Omišlju, Bakru, Fužinama i Delnicama. Pri tome se, temeljem dosadašnjih interdisciplinarnih istraživanja i pokrenutih projekata, analiziraju uzroci prestanka tradicijski uvjetovanoga života i privređivanja u navedenim sredinama tijekom prve polovice 20. stoljeća, kao i modeli revitalizacije koji su pokrenuti na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, a kojima se nastoji potaknuti nave-

dene lokalne zajednice da bolje rade na obnovi baštine i unaprijeđenju tradicijskih sadržaja kao temelja vlastita identiteta i bolje kvalitete života stanovnika, u okviru turističkoga, ali i drugih oblika privređivanja. Naime, pitanje kvalitetne obnove i oživljavanja malih gradova vrlo je kompleksno i neizbježno uključuje pitanje njihova međusobnoga partnerstva na lokalnom i regionalnom nivou; također, radi se o procesu koji pretpostavlja dugoročnu suradnju i zauzetost svih odgovornih i zainteresiranih sudionika.

Mr. sc. Ivana Šarić Žic

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka

Etnološki odjel

ivana@ppmhp.hr

MASLINA U PREHRAMBENOJ PRAKSI OTOKA KRKA: TRADICIONALNI I SUVREMENI DISKURS

Promicanjem pozitivnih svojstava maslinova ulja kao neizostavnoga dijela *mediteranske prehrane* te isticanjem njegove dominantne primjene u prehrani stanovnika otoka Krka u odnosu na druge masnoće, naglašava se mediteranski aspekt kulinarskoga identiteta toga otoka, a time i potvrđuje njegova pripadnost Mediteranu. S obzirom na to da je prehrana proizvod kulture u kojoj je nastala i sukladno tome kako se kultura razvija i mijenja mijenjaju se i prehrambene navike pripadnika te kulture, ovim se radom nastojalo istražiti, definirati i interpretirati stvarnu ulogu masline i njezinih prerađevina u kulturi javne i privatne prehrane otoka Krka nekad i danas. U radu se preispituje i upotreba drugih masnoća kako bi se temeljem toga upozorilo na razlike u stvarnim prehrambenim navikama u odnosu na one koje se danas promiču spomenutim modelom *mediteranske prehrane*. Nadalje, istražena je veza prehrane i društvenih promjena od početka 20. stoljeća do danas: kako ideološki diskursi, ekonomske mogućnosti i kulturno-zdravstvene politike oblikuju razdoblja snažnijih distinktivnih obilježja u pogledu odnosa "ukusa i okusa".

Tako se utvrdilo da se u kontekstu suvremenih nutricionističkih trendova izostavlja isticanje uporabe masnoća životinjskoga podrijetla, koja je ovim istraživanjem na otoku Krku nepobitno potvrđena, te se time negira jedan segment regionalnoga identiteta. Ovakvim (svjesnim) promjenama optike kulinarstva, a time i kulinarskoga identiteta predstavlja se kao dominantan, često i jedini, samo odabrani element tradicijske kulture.

Dr. sc. Luka Šešo, doc.
Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
Sveučilišni odjel sociologije
luka.seso@unicath.hr

KRSNIK ILI ŠTRIGO? ISTARSKI PRIMJER ODRUGOTVORENJA

Dvanaestak godina nakon vlastitih inicijalnih istraživanja u ovom izlaganju želja mi je ponovno se osvrnuti na problem istarskoga *krsnika*. To mitsko biće tradicijskih vjerovanja, proteklih je godina nanovo bilo temom radova hrvatskih etnologa i folklorista (Bošković-Stulli, Pletenac, Vinščak), ali i komparativnim elementom pri istraživanju sličnih mitskih bića drugih europskih kultura. Novi etnografski materijali i kulturnoantropološki pristupi nameću potrebu redefiniranja *krsnika* koji je dugim nizom godina bio smatran jedinim, isključivo "dobrim" mitskim bićem koje se bori protiv "zlog" antipoda – *štriguna*. U ovom izlaganju nastojat ću pružiti novo tumačenje takvoga stajališta argumentirajući da *štrigo* nije *krsnikov* antipod već pandan ovisno o gledištu tvorca i nositelja tradicije. Samim time *krsnik* gubi svoju posebnost jedinoga "dobrog" mitskog bića, ali u europskim mitskim razmjerima dobiva novo značenje jer, u suodnosu sa *štrigom*, postaje unikatno mitsko biće s dva lica i značenja što otvara nova pitanja suodnosa tradicije vezane uz *krsnika* i povijesnoga konteksta istarskoga poluotoka.

Dr. sc. Nevena Škrbić Alempijević, izv. prof.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

nskrbic@ffzg.hr

ISTRAŽIVANJA POKLADNIH OBIČAJA NA PODRUČJU VINODOLA

U ovom se izlaganju daje pregled etnoloških, kulturnoantropoloških i folklorističkih istraživanja kulturnih praksi vezanih uz pokladno razdoblje na području Vinodolske općine. U prvom se dijelu rada pruža osvrt na prethodne studije posvećene toj tematici i na pristupe njihovih autora. U drugom se dijelu predstavljaju rezultati terenskih istraživanja obavljenih u razdoblju od 2009. do 2012. godine, pri čemu su istraživači naglasak stavili na raznolikost predstavljačkih oblika i načina usvajanja fiktivnih identiteta u okviru promatranih pokladnih ophoda. Zaključno, autorica raspravlja o ulozi koju pokladni običaji imaju u afirmiranju lokalnoga identiteta njihovih nositelja.

Dr. sc. Silvana Vranić, red. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Odsjek za kroatistiku
silvana@ffri.hr

PRILOG ISTRAŽIVANJU JEZIČNIH PROMJENA U GOVORU VRBNIKA NA OTOKU KRKU

U radu su analizirane jezične mijene na planu leksika semantičkoga polja hrane u današnjemu govoru Vrbnika na Krku u odnosu na stanje kada je Ivan Žic bilježio narodni život i običaje toga mjesta. Upitnik je sastavljen prema zapisu objavljenom u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* (svezak VI, 1901.). S pretpostavkom da se način života u Vrbniku znatno izmijenio modernizacijom, posebice posljednjih tridesetak godina nakon izgradnje Krčkoga mosta, za ispitanike su odabrani govornici životne dobi do 55 godina koji su izloženi utjecaju drugih semiosfera. Rezultati potvrđuju da dio referenata čini samo pasivni rječnik ispitanika, uglavnom jer više ne funkcioniraju semiotički prostori u kojima su imali određenu funkciju, ali i zbog odabira leksema koji je dijelom širega čakavskoga repertorija.

Dr. sc. Tvrтко Zebec, znanstveni savjetnik
Institut za etnologiju i folkloristiku
Zagreb
zebec@ief.hr

POTRESULJKA – SUVREMENI BISER TRADICIJE KVARNERSKOGA PRIMORJA I ISTRE

Lokalna varijanta polke u Istri i Kvarnerskome primorju, glasovita *potresuljka*, živi svoj suvremeni i buran, popularan život tijekom *mesopusta* kao dio toga posebnog razdoblja u godini, međutim, živi ga i na festivalima i na kazališnim daskama. Pokazatelj je lokalnoga pa sad već i regionalnoga identiteta, a kao jednu od inačica *polke* poznate diljem Europe i svijeta, *potresuljku* smatramo i nacionalnom posebnosti.

U izlaganju bih na konkretnim primjerima prikazao prikupljeno gradivo o *potresuljki* i njezino značenje u suvremenoj hrvatskoj kulturi.

Dr. sc Sanja Zubčić, izv. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Odsjek za kroatistiku
szubcic@globalnet.hr

DIJALEKTOLOGIJA I ETNOLOGIJA (NA PRIMJERU ODABRANIH ETNOLOŠKIH ZAPISA U KVARNERSKOM PRIMORJU I ISTRI U 19. I 20. STOLJEĆU)

Još je Antun Radić u *Osnovi za sabiraње i proučavaње građe o narodnom životu* 1897. godine postavio zahtjev da etnološki i/ili folkloristički zapisi u Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena, kao temeljnoj i polazišnoj instituciji u hrvatskoj etnologiji i folkloristici, budu zapisani onim govorom kojim se u svakodnevnoj međusobnoj komunikaciji koristi domicilno stanovništvo istraživanoga punkta. Budući da je primaran interes dijalektologije upravo taj govor, neodvojiva je i trajna veza tih dviju znanstvenih disciplina, no s različitim ciljevima: etnologiji je bitan sadržaj iskaza, a dijalektologiji njegov izraz. U svom su povijesnom razvoju dvije discipline razvile i sličnu metodologiju, uvijek sa sličnim dvojama i teorijama.

U ovom se izlaganju etnografskom zapisu prilazi s aspekta dijalektologije, a odabrani će se etnografski zapisi prikupljeni u Kvarnerskom primorju i Istri tijekom 19. i 20. stoljeća analizirati na trima razinama: 1. prikazat će se u kolikoj su mjeri odabrani zapisi obilježili hrvatsku dijalektologiju koja se njima nerijetko služila kao izvorima za analizu; 2. utvrdit će se dijalektološka vjerodostojnost zapisa; 3. istaknut će se generalna važnost etnografskih zapisa za historijsku dijalektologiju. Predmet istraživanja su zapisi Ivana Milčetića, Frana Lovljanova (Novljanova), Andrije Bortulina /Bartulina, Ivana Žica i Ive Jardasa.

PROGRAM

Petak, 11. listopada 2013.

Vijećnica Grada Rijeke, Korzo 16

- 9.00 **Svečano otvorenje i pozdravne riječi**
Uvodno izlaganje
- 9.30 – 10.00 **Ivan Cifrić:** *Etnološke znanosti u socijalno-povijesnom kontekstu*
- 10.00 – 10.15 Stanka
Izlaganja
- 1. sesija: ETNOLOŠKA ISTRAŽIVANJA ISTRE U 19. I 20. STOLJEĆU**
- 10.15 – 10.30 **Ivona Orlić:** *Etnološka istraživanja na području Istre u prvoj polovici 20. stoljeća (analiza rada Ranierija Marija Cossara)*
- 10.30 – 10.45 **Slaven Bertoša:** *Etnološke i folklorističke teme u Kandlerovu listu "L'Istria"*
- 10.45 – 11.00 **Dolores Petrinić:** *Emigrantski list "Istra" (1929. – 1940.): Istra tijekom međuraća (1929. – 1940.)*
- 11.00 – 11.15 **Katja Hrobat Virloget:** *Šop ključev. Spomini na sobivanje prebivalstva na Obali v času oblikovanja Jugoslavije*
- 11.15 – 11.30 **Rasprava**
- 11.30 – 11.45 Stanka
- 2. sesija: VINODOL: HRVATSKA ETNOGRAFSKA BAŠTINA U KONTEKSTU KULTURNIH POLITIKA**
- 11.45 – 12.00 **Matiya Dronjić:** *Predajni krajolik Vinodola između naracija i kulturnih politika*
- 12.00 – 12.15 **Ivica Filipović:** *"Ad turres" u svjetlu oblikovanja crkveničkoga kulturnog identiteta*

- 12.15 – 12.30 **Petra Kelemen:** *Etnološka i kulturnoantropološka istraživanja turizma – primjer Vinodola i Crikvenice*
- 12.30 – 12.45 **Tihana Petrović Leš:** *Suveniri u turističkoj ponudi Crikvenice i Vinodolske općine*
- 12.45 – 13.00 **Nevena Škrbić Alempijević:** *Istraživanja pokladnih običaja na području Vinodola*
- 13.00 – 13.15 **Sanja Lončar – Petra Kelemen:** *Istraživanja zidarstva i klesarstva u Kvarnerskom primorju – tematski, prostorni i vremenski okvir*
- 13.15 – 13.45 **Rasprava**
- 13.45 – 15.30 Stanka

3. sesija: ISTARSKI IDENTITETI

- 15.30 – 15.45 **Lidija Nikočević:** *Od "laboratorija naroda" do konstrukcije identiteta: osvrt na ideološke okvire etnografskih i etnoloških istraživanja u Istri*
- 15.45 – 16.00 **Sandi Blagonić:** *Čisti i zapušteni, mucavci i bedaci: pisana kultura i kolektivni identiteti hrvatske etničke kategorije u Istri*
- 16.00 – 16.15 **Branko Kukurin:** *Žejansko starovlaško tradicijsko nasljeđe u slovensko-hrvatskom okruženju*
- 16.15 – 16.30 **Rasprava**

4. sesija: GOSPODARSTVO, STANOVANJE, PREHRANA

- 16.30 – 16.45 **Andrea Matošević:** *Čovjek je najvredniji kapital. O organizaciji rada u raškim ugljenokopima 1930-ih i 1940-ih*
- 16.45 – 17.00 **Duga Mavrinac:** *Značenje i uloga kuća u strukturiranju odnosa unutar zajednice tijekom XX. stoljeća na primjeru današnje Općine Viškovo*
- 17.00 – 17.15 **Tanja Kocković Zaborski:** *Proučavanje prehrane u Istri na primjeru etnološke analize tartufa kao gastronomskoga simbola regionalnoga identiteta*

17.15 – 17.30 **Ivana Šarić Žic:** *Maslina u prehrambenoj praksi otoka Krka: tradicionalni i suvremeni diskurs*

17.30 – 17.50 **Rasprava**

Subota, 12. listopada 2013.

Vijećnica Grada Rijeke, Korzo 16

5. sesija: BAŠTINA I SUVREMENOST

9.00 – 9.15 **Mojca Ravnik:** *Kratek pregled mojega etnološkoga dela v Istri*

9.15 – 9.30 **Tihomira Stepinac Fabijanić:** *Revitalizacijski procesi u malim gradovima Primorsko-goranske županije*

9.30 – 9.45 **Damir Kremenčić:** *Od kosirića do muzeja*

9.45 – 10.00 **Rasprava**

10.00 – 10.15 Stanka

6. sesija: FOLKLORISTIKA – USMENA KNJIŽEVNOST, TRADICIJSKA GLAZBA I PLES

10.15 – 10.30 **Luka Šešo:** *Krsnik ili štrigo? Istarski primjer odrugotvo-renja*

10.30 – 10.45 **Tvrtko Zebec:** *Potresuljka – suvremeni biser tradicije Kvarnerskoga primorja i Istre*

10.45 – 11.00 **Jakša Primorac:** *Pučko glagoljaško pjevanje u Kvarnerskom primorju i Istri nekad i danas*

11.00 – 11.15 **Estela Banov:** *Tiskani i rukopisni zapisi pjesama iz zbirke Stjepana Žiže*

11.15 – 11.30 **Tanja Perić-Polonijo:** *Kritička izdanja etnološko-folklorističkih monografija Istre i Kvarnerskoga primorja – uporišta novim istraživanjima*

11.30 – 11.55 **Rasprava**

11.55 – 12.15 Stanka

7. sesija: DIJALEKTOLOGIJA

- 12.15 – 12.30 **Irena Miloš:** *Jezična višeslojnost etnografskih zapisa u 19. i 20. stoljeću s posebnim osvrtom na Boljun*
- 12.30 – 12.45 **Silvana Vranić:** *Prilog istraživanju jezičnih promjena u govoru Vrbnika na otoku Krku*
- 12.45 – 13.00 **Sanja Zubčić:** *Dijalektologija i etnologija (na primjeru odabranih etnoloških zapisa) u Kvarnerskom primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću*
- 13.00 – 13.15 **Rasprava**
- 13.15 – 13.30 **Završna rasprava i zatvaranje skupa**

Nakladnik

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zrinski trg 11, Zagreb

Za nakladnika

Akademik Pavao Rudan, glavni tajnik

Tehnički urednik

Ranko Muhek

Naklada

150 primjeraka

Tisak

Tiskara Zelina d. d.

ISBN 978-953-154-222-7